

О.В. Ланова

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ КОРЕКТНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПРОСОДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ТЕКСТІВ НА ІНОЗЕМНІЙ МОВІ

Формування навичок і вмінь дидактичного спілкування є важливим елементом мовленнєвої компетенції. Лінгводидактичні дослідження проблеми розвитку усного мовлення, дослідження просодичних особливостей мовлення, культури мовлення вчителів, дослідження психолінгвістичних особливостей мовленнєвої діяльності, дослідження дидактиків у сфері навчання іноземної мови свідчать про те, що не існує системи вправ, направленої на вироблення навичок студентів коректно використовувати просодичні засоби при кодуванні усних іноземних дидактичних текстів монологічного характеру, розрахованих на сприйняття учнями початкових класів з метою підвищення ефективності процесу викладання іноземних мов у початковій школі [2, 3, 8].

Метою даної роботи є розробка системи вправ при реалізації методики вироблення навичок студентів коректно використовувати просодичні засоби при оформленні іноземного мовлення у процесі кодування дидактичних текстів монологічного характеру для навчання учнів початкових класів актуалізації змісту англомовного висловлювання.

Мета роботи передбачає рішення

наступних завдань:

- обґрунтування необхідності спеціального підбору навчального матеріалу для вироблення досліджуваних навичок студентів;

- розробка та апробування системи вправ для впровадження методики вироблення навичок студентів коректно використовувати просодичні засоби реалізації дидактичних текстів монологічного характеру з метою навчання учнів початкових класів англійської мови.

Об'єктом роботи є професійна підготовка студентів-майбутніх викладачів англійської мови в плані коректного оформлення англомовного дидактичного дискурсу в контексті усної комунікації.

Предметом дослідження є система вправ, спрямована на вироблення навичок у студентів коректно використовувати просодичні засоби іноземної мови при реалізації дидактичних текстів монологічного характеру з метою навчання учнів початкових класів актуалізації змісту англомовного висловлювання.

Аналіз досліджень педагогів-практиків щодо розвитку зв'язного мовлення доводить, що основою, на якій базується підбір вправ та методичних прийомів, виступає саме комунікативна направленість процесу

навчання на уроках з іноземної мови [1, 4, 5, 7]. Основним засобом навчання виступає система ситуативних (умовно-комунікативних і комунікативних) вправ, головною особливістю яких є моделювання мовленнєвої ситуації.

Необхідність обґрунтування процесу відбору навчального матеріалу для підготовки майбутніх учителів англійської мови (МУАМ) до коректного використання просодичних засобів (ПЗ) зумовлюється тим, що існуючі в методиці підходи підготовки студентів до навчання молодших школярів іноземної мови з урахуванням їхніх психолінгвістичних особливостей не передбачають вироблення навичок у студентів коректно просодично оформлювати іншомовні дидактичні тексти, які слугуватимуть еталоном для учнів початкової школи (УПШ) на рівні наслідування при актуалізації ними змісту висловлювання. На сучасному етапі в методичній літературі не існує праць, в яких би було представлено концептуальний підхід до розгляду даної проблеми. Зважаючи на це нами виділено низку вимог щодо відбору навчального матеріалу для підготовки МУАМ до навчання УПШ просодичних засобів оформлення іншомовних висловлювань монологічного характеру. Серед них такі:

- відповідність навчального матеріалу до еталона просодичного оформлення іншомовних дидактичних текстів, який є основою для реалізації дидактичного мовлення професійними

викладачами – носіями англійської мови (застосування автентичних фонограм, які ілюструють особливості коректного просодичного оформлення текстів);

- урахування соціолінгвістичних та психолінгвістичних аспектів процесу спілкування іноземною мовою (відображення в навчальному матеріалі соціокультурної забарвленості процесу відбору просодичних засобів при врахуванні психологічних особливостей комунікантів);

- єдність вербальних і невербальних засобів спілкування в усному мовленні (можливість ілюстрації просодичних засобів за допомогою жестів, міміки);

- функціональність ПЗ навчального матеріалу (використання тих просодичних засобів, які є достовірними та сучасними, й найбільш уживаними; універсальність та специфічність ПЗ, характерних для повсякденного і професійного спілкування носіями мови);

- диференціація ПЗ навчального матеріалу з рідною мовою (використання ПЗ, які є характерними для мовців-носіїв англійської мови, акцентуація на засобах, відсутніх у рідній мові);

- ситуативна співвіднесеність ПЗ (використання ПЗ, характерних для конкретного типу мовленнєвого акту: для процесу розгортання іншомовного дидактичного дискурсу, розрахованого на сприйняття різною віковою категорією слухачів);

- відповідність навчального

матеріалу до положень програм (урахування вимог програм до рівня сформованості навичок та вмінь використання просодичних засобів і розширення вимог відповідно до мети даного дослідження);

- достатній мінімум навчального матеріалу (подання матеріалу в обсязі, достатньому та ефективному щодо вироблення навичок та вмінь студентів коректно просодично оформлювати іншомовний дидактичний дискурс з метою навчання УПШ актуалізації змісту висловлювання за допомогою ПЗ).

При відборі навчального матеріалу до уваги приймалися також результати фонетичного дослідження автора, які показують, що існує диференційний підхід до відбору ПЗ, які використовуються при актуалізації змісту іншомовного дидактичного дискурсу з урахуванням такого екстралінгвістичного фактору, яким є вік реципієнта. Також доведено, що просодичне аранжування іншомовного дидактичного тексту зумовлюється його прагматичною спрямованістю, особливостями композиційної і логіко-семантичної структури. Даний аспект було підтверджено як даними аудиторського аналізу, так і результатами інструментального аналізу, і покладено в основу підбору навчального матеріалу при складанні системи вправ для підготовки МУАМ до навчання учнів актуалізації змісту англійського висловлювання за допомогою засобів просодичної системи англійської мови.

Зважаючи на ці вимоги, було

розроблено систему вправ, сутність якої полягає в тому, щоб, по-перше, подати студентам необхідні теоретичні відомості щодо понять «методика навчання іноземних мов», «знання, вміння, навички», «диференційний підхід», «дискурс», «текст», «функціонально-прагматична спрямованість», «екстралінгвістичні фактори», «кодування та декодування дидактичного дискурсу», «просодія», «модальність» та відомості щодо психолінгвістичних і соціолінгвістичних особливостей процесу розгортання іншомовного дидактичного дискурсу; по-друге, сформулювати та відпрацювати навички студентів коректно просодично оформлювати іншомовні дидактичні тексти з урахуванням екстралінгвістичного чинника, яким є вік реципієнта.

При розробці системи вправ було враховано той факт, що серед методичних прийомів, які використовуються при виробленні навичок і вмінь усного мовлення, виділяють один з найважливіших — зразок мовлення вчителя (еталон), який засвоюється УПШ на рівні наслідування. Але при цьому варто пам'ятати, що зразок учителя не може виступати єдиним прийомом: існує необхідність виконання вправ, направлених на формування навичок учнів творчо підходити до вирішення питань, оскільки в іншому разі навчання може призвести до механічного повторення учнями мовленнєвих конструкцій, реалізованих учителем.

Систему вправ для підготовки МУАМ до навчання учнів початкових класів актуалізації змісту англomовного висловлювання за допомогою ПЗ уособлено в комплексі вправ, який включає в себе три підкомплекси.

1. Підкомплекс вправ для формування понять про типи мовних засобів і їх функції в дидактичному дискурсі. Даний етап визначається як підготовчий. Вправи при цьому характеризуються як некомунікативні, умовно-комунікативні, рецептивні. Види вправ у межах підкомплексу об'єднано в наступні групи, які спрямовано:

- на формування понять про особливості функціонування просодичної системи англійської мови, про характеристики дискурсу взагалі та іншомовного дидактичного дискурсу як об'єкта даного дослідження;

- на формування понять про соціокультурний та психолінгвістичний аспекти розгортання дидактичного дискурсу;

- на формування понять про відмінності розгортання дидактичного дискурсу, розрахованого на сприйняття різною аудиторією слухачів на просодичному, граматичному, лексичному, синтаксичному, графічному рівнях.

У межах даного підкомплексу при ознайомленні студентів з теоретичною інформацією щодо особливостей просодичного оформлення іншомовного дидактичного дискурсу використовуються наступні види робіт:

- перцептивне спостереження

студентів за реалізацією дидактичного дискурсу (еталону) професійними викладачами-носіями англійської мови;

- розповідь-пояснення нового матеріалу;

- розпізнавальні та творчі вправи;
- робота зі словниками (особливу увагу приділено роботі з електронними видами словників, що надають можливість прослуховування вимову слів).

2. Підкомплекс вправ для формування та розвитку навичок використання ПЗ у дидактичному дискурсі, розрахованому на сприйняття дитячою аудиторією в порівнянні з дискурсом, розрахованим на сприйняття дорослою аудиторією слухачів. Етап визначається як тренувальний. Вправи

характеризуються як некомунікативні, умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні. Групи вправ:

- формування понять про набір ПЗ, які використовує професійний викладач-носіє англійської мови при реалізації навчальних текстів перед дорослою аудиторією;

- формування понять про набір ПЗ, які використовує професійний викладач-носіє англійської мови при реалізації навчальних текстів перед дитячою аудиторією;

- розвиток навичок співвіднесення дидактичних текстів з тією або іншою аудиторією слухачів (на основі аналізу використаних дикторами ПЗ при сприйнятті різних типів дидактичних текстів, відтворення текстів у формі

читання).

Серед видів робіт, які було використано в даному підкомплексі вправ, виділяються наступні:

- виділення серед усних дидактичних текстів (поданих у вигляді мінімальних пар) тексту, розрахованого на сприйняття дорослою аудиторією слухачів, і тексту, розрахованого на сприйняття дитячою аудиторією слухачів;

- з'ясування стилю тексту, визначення лінгвістичних ознак (фонетичних, граматичних, стилістичних, лексичних), які відрізняють дидактичні тексти від текстів інших типів: студенти самостійно знаходять тексти інших стилів (наприклад, порівняння з текстами розмовного стилю або стилю декламації) і проводять порівняльну характеристику;

- групування просодичних засобів відповідно до типу дидактичних текстів: виділення тих мелодійних, динамічних та темпоральних характеристик, які чітко підкреслюють направленість тексту на реципієнта-дорослого або реципієнта-дитину.

3. Підкомплекс вправ для формування та вдосконалення навичок використання ПЗ в іншомовному дидактичному дискурсі, розрахованому на сприйняття реципієнтом-дитиною.

Етап застосування отриманих знань. Мета даного етапу полягає у відпрацюванні та закріпленні навичок студентів коректно просодично оформлювати іншомовний дидактичний дискурс монологічного

характеру. Вправи характеризуються як умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, продуктивні. Групи вправ направлено:

- на розвиток та вдосконалення навичок використання ПЗ в іншомовному дидактичному дискурсі, розрахованому на сприйняття дитиною на основі прикладів реалізацій дикторами;

- на розвиток та вдосконалення навичок використання ПЗ в іншомовному дидактичному дискурсі, розрахованому на сприйняття дитиною на основі самостійного укладання дидактичних текстів та їх самостійного аналізу.

До даного підкомплексу увійшли наступні види робіт:

- поділ текстів на фрази, синтагми і ритмічні групи;

- транскрибування текстів;

- виділення головнонаголошених та наголошених складів у синтагмах і фразах тексту;

- виділення типу фразового наголосу: синтагматичного, логічного, емоційного;

- виділення типу мелодійного контуру, який найбільш часто використовується дикторами при оформленні фрази дидактичних текстів;

- з'ясування типу шкал, які є найбільш характерними для реалізованих синтагм (фраз);

- характеристика тонального діапазону тексту (вузький, середній, широкий);

- характеристика тонального діапазону початку і кінця тексту у порівнянні з його медіальною частиною (вузький, середній, широкий);

- характеристика змін гучності початку, середини, кінця тексту (низька, знижена, помірна, підвищена, висока), пояснення причин зміни гучності; співставлення змін гучності в синтагмі або фразі зі змінами інших просодичних елементів;

- з'ясування тривалості пауз (дуже короткі, короткі, середні, довгі, дуже довгі);

- з'ясування типів пауз (міжсинтагмені, міжфразові, внутрішньосинтагмені; хезитації, виділення, синтагматичного членування, психологічні);

- з'ясування характеру зміни темпу в тексті (дуже повільний, повільний, середній, швидкий, дуже швидкий);

- з'ясування характеру зміни темпу на рема-тематичних частинах тексту (поскладовий, дуже повільний, повільний, середній, швидкий, дуже

швидкий).

Під час проведення зазначеної роботи студентам було поставлено завдання навчитися самостійно контролювати коректність використання ними ПЗ при розгортанні іншомовного дидактичного дискурсу, що значно підвищує ефективність процесу вдосконалення мовленнєвих навичок та вмій. Досягненню даного положення сприяв самостійний запис студентами свого мовлення на аудіо плівку або електронний носій інформації з наступним прослуховуванням та порівнянням з еталоном, начитаним викладачем-носієм мови.

Результати дослідження дозволяють рекомендувати розроблену систему вправ для вироблення у студентів навичок коректно використовувати просодичний компонент при реалізації усних іншомовних дидактичних текстів, розрахованих на сприйняття учнями початкових класів з метою підвищення ефективності процесу викладання іноземних мов молодшим школярам.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бігіч О.Б.* Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: Монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – 312 с.

2. *Валентій Л.* Мовний аналіз як метод навчання // *Дивослово*. – К.: Освіта, 1996. – № 3. – С. 40-43.

3. Державна національна програма „Освіта”. Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994. – 63 с.

4. Загальноєвропейські

Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 237 с.

5. *Ладыженская Т.А.* Живое слово: Устная речь как средство и предмет обучения. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.

6. *Леонтьев А.А.* Психолого-педагогические основы обновления методики преподавания иностранных

языков: Лекция-доклад / А.А. Леонтьев. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1998. – 24 с.

7. Николаєва С.Ю. Рівні оволодіння іншомовним мовленням // Іноземні

мови. – 2001. – № 2. – С. 69-72.

8. Carthy M. Discourse Analysis for Language Teachers. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. — 213 p.

Подано до редакції 06.05.08

РЕЗЮМЕ

Дана робота присвячена аналізу основних вимог до розробки системи вправ при реалізації методики навчання студентів коректного використання просодичного

оформлення іншомовних дидактичних текстів монологічного характеру з метою підготовки майбутніх учителів до навчання молодших школярів іноземної мови.

РЕЗЮМЕ

Данная работа посвящена анализу основных требований к разработке системы упражнений при реализации методики обучения студентов корректному использованию просодического

оформления иноязычных дидактических текстов монологического характера с целью подготовки будущих учителей к обучению младших школьников иностранным языкам.

SUMMARY

The work is dedicated to analysis of main requirements to working out the system of exercises for teaching students to use prosody correctly while coding foreign language didactic text. This improves training students for teaching foreign languages to junior schoolchildren.

Науковий керівник: д. філол. н., проф. Т.М. Корольова.